

УДК 338.439.5:339.137.2(477)
JEL Classification: Q17

*Бідула П.П.,
аспірант*,
Вінницький національний аграрний університет*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

Постановка проблеми. Підвищення рівня взаємозалежності країн на основі економічної інтеграції є важливою рисою сучасності. Очевидно, що світова економіка і в перспективі буде розвиватися під впливом міжнародної інтеграції та створення глобальної економічної системи. Однак, із підвищенням ступеня інтеграції і посиленням взаємозалежності національних економік загострюється конкурентна боротьба між постачальниками на міжнародних ринках. Зазначимо, що, з одного боку, залучення у міжнародний обмін дає змогу використати переваги міжнародного поділу праці, а з іншого – високий рівень взаємозалежності зумовлює прояв ризику циклічного коливання кон'юнктури міжнародних ринків, включаючи інфляцію, а також валютних курсів. Тому практично всі країни орієнтуються до включення у міжнародну торгівлю, адже основним мотивом їх участі є розширення збуту на зовнішніх ринках.

Посилення конкуренції на міжнародному агропродовольчому ринку вимагає перегляду підходів до організації та функціонування системи збуту продукції й послуг. Більшість сформованих понять і

* Науковий керівник – д-р екон. наук, проф. Мазур А. Г.

принципи просування продукції на зарубіжні ринки вимагає переосмислення й пошуку нових підходів до їх удосконалення. З метою збереження своїх ринкових позицій товаровиробники повинні прикласти певні зусилля для підвищення рівня технологічності й ефективності бізнес-процесів. Проте існує нагальна потреба пошуку додаткових можливостей подальшого зниження рівня витрат і собівартості продукції, поліпшення її якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання, пов'язані із формування інституцій та механізмів регулювання та захисту агропродовольчого ринку, його інфраструктурного забезпечення, висвітлено у дослідженнях В. Андрійчука, О. Варченко, А. Діброви, С. Дусановського, Г. Калетніка, С. Кваші, М. Корецького, М. Латиніна, Ю. Лопатинського, Ю. Лупенка, О. Мороза, Т. Осташко, Б. Пасхавера, М. Пугачова, М. Талавирі, П. Саблука, О. Скидана, О. Шпичака, О. Шпикуляка, О. Шубравської та ін. Ці наукові дослідження є фундаментом моніторингу та оцінки дієвості інструментів державного впливу на функціонування агропродовольчого ринку, вносять істотний внесок у розвиток теоретичних основ та розробку заходів, направлених на реалізацію стратегічних завдань.

Однак, реалії сьогодення ставлять перед аграрною наукою невідкладні завдання щодо розробки сучасних підходів до реформування регулятивних інструментів забезпечення збалансованого розвитку агропродовольчого ринку, формування нових та посилення існуючих конкурентних переваг вітчизняних товаровиробників на світовому ринку, удосконалення міжгалузевої взаємодії його суб'єктів та інфраструктурного забезпечення з метою забезпечення стабільності аграрної економіки при функціонуванні у форматі СОТ та європейській інтеграції.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення вітчизняної продукції на світовому ринку агропродовольства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідженням встановлено, що, на відміну від інших експортноорієнтованих галузей національного господарства, зовнішньоторговельний баланс продукції сільського господарства та продовольства за аналізований період має позитивне значення.

Впродовж 2015–2017 рр. спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією. Україна є чітко вираженим нетто-експортером сільськогосподарської продукції.

Слід зазначити, що конкурентоспроможною на зовнішньому ринку в 2017 р. була олія соняшникова, значення індексу відносної експортної конкурентоспроможності RTA становило 67,96. Водночас позитивне значення цього показника у 2017 р. одержано по яйцях, що свідчить про підвищення конкурентоспроможності продукції яєчного птахівництва на зовнішньому ринку.

Водночас негативна тенденція до зниження експортної конкурентоспроможності проти 2016 р. склалася по пшениці, ячменю та соняшнику. Ця обставина зумовлена збільшенням обсягів імпорту посівного матеріалу, що є складовою іноземних технологій виробництва основних сільськогосподарських культур в Україні.

Встановлено зниження рівня торговельних переваг у 2017 р. при реалізації основної експортноорієнтованої продукції сільського господарства: пшениця, ячмінь, насіння соняшнику та соняшникової олії. Очевидна висока залежність показника рівня торговельних переваг від валового збору основних сільськогосподарських культур.

Слід зазначити, що значною мірою перешкоджає посиленню конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на зовнішніх ринках низка чинників [1].

По-перше, це обмежена кількість видів агропродовольчої продукції, яка має тривалу позитивну динаміку експорту. Збереження позитивного сальдо забезпечується здебільшого за рахунок зернових злаків, насіння олійних культур, олії, частка яких у загальному експорті перевищує 60%. На сьогодні половину українського експорту становлять товари, які є або сировиною, або з невисокою доданою вартістю. Окрім того, експорт такої продукції великою мірою залежить як від природно-кліматичних умов, так і недобросовісних дій з боку інших конкурентів. Товари із високою доданою вартістю традиційно постачаються на ринки СНД, але вже зараз помітна тенденція до поступової втрати цих ринків.

По-друге, реалізація експортного потенціалу аграрного сектору економіки в рамках СОТ великою мірою залежить від рівня відповідності української продукції міжнародним стандартам, оскільки питання безпеки та якості продуктів харчування нині є одним із пріоритетів у міжнародній торгівлі, а також основним бар'єром при доступі вітчизняної продукції на закордонні ринки та імпортих товарів на внутрішній ринок.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що потенціал вітчизняного аграрного сектору дозволяє задовольняти внутрішні потреби населення у продовольстві, в межах його купівельної спроможності та формувати експортні можливості за окремими видами.

Інтеграційні процеси, лібералізація торговельних режимів, підвищення ступеня відкритості економіки зумовлюють вплив світових цін на внутрішній агропродовольчий ринок [2]. Ця обставина

спричиняє суттєве подорожчання вітчизняних продовольчих товарів, таких як: свинина, яловичина, молоко, цукор.

Зазначимо, що номінальний коефіцієнт захисту виробника обчислюється як співвідношення середньої ціни, яку отримує виробник, з урахуванням діючих бюджетних доплат на 1 т продукції, до ціни на кордоні України. Відомо, що ставши членом СОТ, Україна не може застосовувати експортні субсидії, що визначені статтею 9 параграфу 1 Угоди про сільське господарство СОТ. Відповідно, регулювання експортних цін не може використовуватися для стимулювання експорту сільськогосподарської продукції. Натомість країна використовує регулювання обсягів експорту з метою стабілізації внутрішніх цін і задоволення внутрішнього попиту на сільськогосподарську продукцію. Ці заходи опосередковано впливають на експортні ціни: враховуючи значну роль України, як світового експортера зерна, введення нею експортних квот або заборон впливає на світові ціни у бік зростання і таким чином непрямо стимулює підвищення експортних цін.

Хоча Україна обмежена у можливостях стимулювання експорту, в останні роки наростає тенденція до зростання цін на зовнішньому продовольчому ринку, що дозволяє розширити можливості з просування української продукції на світовому ринку [3]. Україна, поряд із Росією та Казахстаном, розглядаються як провідні експортери сільськогосподарської продукції в умовах розширеного попиту на світових ринках. З огляду на це, важливо розробити державну стратегію та тактику щодо можливого нарощування експортного потенціалу сільськогосподарськими товаровиробниками, створити сприятливі умови для регулювання виробництва та збуту продукції, орієнтуватися на розвиток довгострокових партнерських відносин для всіх учасників агропродовольчого ринку – бізнесу, держави, інвесторів.

Згідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», щодо експорту (імпорту) товарів законодавчо передбачено обмежувальні заходи, зокрема у формі автоматичного та неавтоматичного ліцензування. Автоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики щодо надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких не встановлюються квоти (кількісні або інші обмеження). Автоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії не справляє обмежувального впливу на товари, експорт (імпорт) яких підлягає ліцензуванню.

Неавтоматичне ліцензування визначається як комплекс адміністративних дій органу виконавчої влади з питань економічної політики з надання суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності дозволу на здійснення протягом визначеного періоду експорту (імпорту) товарів, щодо яких встановлюються певні квоти (кількісні або інші обмеження). Неавтоматичне ліцензування експорту (імпорту) як адміністративна процедура з оформлення та видачі ліцензії використовується в разі встановлення квот (кількісних або інших обмежень) на експорт (імпорт) товарів [4].

Зокрема, ліцензування експорту товарів запроваджується в Україні в разі відсутнього порушення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку, що мають вагомe значення для життєдіяльності в Україні, особливо сільськогосподарської продукції. Таке ліцензування має тимчасовий характер і застосовується до моменту відновлення рівноваги щодо певних товарів на внутрішньому ринку.

Аналіз спеціального законодавства щодо ринку зерна, відповідно до пункту 2 статті 9 Закону України «Про зерно та ринок зерна в Україні», свідчить, що основними засадами державної політики щодо регулювання ринку зерна є, зокрема, недопущення обмежень у переміщенні зерна та продуктів переробки, гарантування сільськогосподарським товаровиробникам права вільного вибору використання зерна та ціни його реалізації, а також забезпечення заходів щодо нарощування експорту зернових [5].

Стаття 18 згаданого Закону гарантує суб'єктам цього ринку право вільно розпоряджатися власними ресурсами зерна та продуктами його переробки, укладати угоди щодо їх продажу, у тому числі на експорт. Це означає, що гарантоване право вільного розпоряджання зерновими ресурсами може бути обмежено не інакше, як у спосіб, передбачений законом. Наприкінці 2010 р. Уряд України знову повернувся до практики квотування експорту зерна.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 жовтня 2010 р. № 938 «Про встановлення обсягів квот на окремі види сільськогосподарської продукції, експорт якої підлягає ліцензуванню до 31 березня 2011 р., і затвердження Порядку видачі ліцензії на експорт окремих видів сільськогосподарської продукції та розподіл квот» встановлено квоти на експорт пшениці й суміші пшениці та жита (муслін), в обсязі 1 млн т, кукурудзи – 3 млн т, ячменю – 200 тис. т, жита і гречки – по 1 тис. т [6]. У зв'язку з цим митне оформлення експорту зернових товарів, на які встановлено квоти, має здійснюватися виключно на підставі ліцензій, виданих Мінекономіки.

Пояснення Уряду про необхідність запровадження квот на зерно зводяться до відсутності можливостей завчасно здійснювати прогноз на ринку зерна, визначати очікувані обсяги зернових ще до початку маркетингового періоду, а не після збору врожаю. При цьому варто зазначити, що в багатьох країнах, у тому числі США, Польщі, Росії, вже багато років функціонує система цінового

моніторингу та кон'юнктури ринків при профільних міністерствах, яка дає можливість, крім проведення оперативного моніторингу цін за різними каналами по більшості видів сільськогосподарської продукції, здійснювати також розрахунки балансів попиту/пропозиції основних видів цієї продукції і, що важливо, проводити прогнозні розрахунки по всіх складових балансу, враховуючи тенденції виробництва та ціни, які складаються на світовому ринку [7]. Міністерство аграрної політики та продовольства України такої системи до цього часу не має, що певною мірою стримує обґрунтованість і своєчасність прийняття тих чи інших заходів щодо регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Причому, адміністративне регулювання не обмежувалось експортними квотами, а включало обмеження рентабельності виробництва у хлібопекарській галузі. Слід зазначити, що завдяки адміністративним обмеженням на внутрішньому і зовнішньому ринках мету регулювання було досягнуто – вдалося уникнути різкого зростання цін на хліб для населення. Однак внаслідок такого регулювання дестабілізувався ринок зерна та продуктів його переробки, що став наслідком втрат прибутків сільськогосподарських виробників, зернотрейдерів, борошномельних і хлібопекарських підприємств, недоотримання державою коштів від експорту, втрати завойованих у попередні роки позицій на світових ринках.

Стратегічний інтерес України на ринках насіння соняшнику та продуктів його переробки полягає в розширенні експорту продукції з вищою часткою доданої вартості (наочний приклад застосування відповідної експортної стратегії демонструє Аргентина), а стратегічний інтерес торговельних партнерів, зокрема, країн ЄС, – у вивезенні з України сировини для виробництва олії. Звідси походить безкомпромісна позиція ЄС щодо скасування Україною вивізного мита на насіння соняшнику після створення ЗВТ з ЄС, і позиція країн, що входили у робочу групу при переговорах щодо вступу України до СОТ і домоглися від України поступового зниження експортного мита на насіння соняшнику.

Таким чином, відповідно до вимог СОТ, експортне мито на насіння соняшнику, починаючи з 2017 року, становить 10% і повинно на такому рівні залишатися. Якщо воно продовжуватиме зменшуватися або взагалі буде відмінене, тоді можуть бути створені умови для нарощування експорту насіння соняшнику, що може позначитися на підвищенні закупівельних цін на нього для внутрішнього ринку. Проте, враховуючи те, що нині основні переробні підприємства соняшnikової олії досить інтегровано співпрацюють із товаровиробниками насіння соняшнику (часто мають спільного власника), а також зважаючи на лідерські позиції українських експортерів соняшnikової олії на зовнішньому ринку, такі припущення можуть реалізуватися тільки під тиском зовнішніх чинників.

Найбільшу небезпеку для олієпереробної галузі становлять перспективи скасування вивізного мита на насіння соняшнику, на чому наполягає ЄС в ході переговорів щодо створення зони вільної торгівлі з Україною. За нашими розрахунками, внаслідок скасування мита наша країна може перетворитися з експортера соняшnikової олії на імпортера, при цьому ціни на неї в ЄС вищі, ніж в Україні, що призведе до зростання цін на олію приблизно на 70%, а на продукцію з використанням соняшnikової олії (майонези, маргарини) – на 110–130%. У разі збереження вивізного мита тенденція до підвищення попиту на українську соняшnikову олію зберігатиметься, як і потреба у сировині для переробки на внутрішньому ринку [8].

Враховуючи самозабезпечення продовольством і експортну орієнтацію АПК України, при вступі до СОТ нашій країні важливо було відстояти можливість захисту внутрішнього ринку та підтримки національних експортерів. Цього, однак, зробити не вдалося, і поряд з відмовою від права субсидувати експорт сільськогосподарської продукції Україна змушена була значно знизити імпортні мита на сільськогосподарську продукцію та продовольство (в середньому до 11%).

Нині спостерігається активізація процесів інтегрованого вступу України до Європейської Співдружності, основні переваги якого будуть визначатися такими умовами:

1. Внаслідок створення Поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ) скасовуються більшість тарифів, проте характер зниження буде різним в ЄС та Україні. Так, ЄС у межах квоти скасує більшість ввізних мит одразу після набуття чинності ПВЗВТ, однак широко застосовуватиме тарифні квоти. Україна скорочуватиме тарифи поступово і збереже ненульові ставки ввізних мит на окремі товари, але застосовуватиме тарифні квоти лише до кількох товарних груп.

2. Скорочення ввізних мит ЄС, незважаючи на застосування тарифних квот, приведе до збільшення експорту агропродовольчої продукції України на майже 20%. Найбільше зросте експорт тютюнових виробів, зернових культур, м'яса та різних харчових продуктів. Скасування експортних мит Україною стимулюватиме експорт насіння олійних культур.

3. Зниження українських імпортних мит призведе до зростання імпорту приблизно на 7%, переважно через збільшення поставок напоїв, олій і жирів рослинного та тваринного походження, м'яса і субпродуктів, цукру. Також можливий розвиток торгівлі тими товарами, якими ЄС та Україна не торгували раніше.

Зазначимо, що додаткові надходження до бюджету будуть одержані від збільшення обсягів операцій в оптовій і роздрібній торгівлі внаслідок реалізації імпортних агропродовольчих товарів через сплату податку на прибуток, податку на додану вартість, вартості торгових патентів, місцевих зборів та інших надходжень від торгівлі та транспортних послуг.

Висновки з проведеного дослідження. Вступ до СОТ відкрив Україні великі можливості щодо виходу на єдиний європейський ринок, але вони не можуть бути реалізовані й дотепер через невідповідність національної системи технічного регулювання тій, що запроваджена в Європейському Союзі. Водночас лише гармонізація інституціонально-правової бази розвитку національної економіки з європейською не спроможна вирішити проблему підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції і наданих послуг. Тобто вирішення проблеми виходу вітчизняних підприємств на європейський ринок можливе тільки за умови інноваційно-технологічної модернізації матеріально-технічної бази виробництва та випуску сучасного асортименту продукції, що буде відповідати вимогам європейських і міжнародних нормативних документів. Аналогом останніх в Україні виступають гармонізовані національні стандарти.

Разом із тим, дуже складна ситуація щодо виробництва безпечної та якісної продукції склалася в агропродовольчому комплексі України. Це пов'язано з тим, що її випуск великою мірою залежить від дотримання нормативних вимог виробниками аграрної сировини. Хоча в аграрному секторі налічується багато організаційно-правових форм господарювання, однак практично половина продукції виробляється в особистих селянських господарствах. Можливості останніх щодо запровадження інноваційних технологій їм вирощування надзвичайно обмежені, а тому це породжує додаткові проблеми щодо дотримання вимог нормативних документів.

Бібліографічний список

1. Кульчий І.М. Експорт сільськогосподарської продукції України в умовах євроінтеграції: правові реалії та перспективи. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 142. С. 158-168.
2. Лаврів І.М., Федів Р.Д. Аналіз експорту сільськогосподарської продукції підприємствами Причорноморського регіону. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 26(1). С. 16-21.
3. Івашків І.М. Експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції й дилема вибору: інтеграція у ЄС чи в Митний союз. *Інноваційна економіка*. 2015. № 2. С. 196-200.
4. М'яло Н., Войтко С. Особливості експорту сільськогосподарської продукції України в умовах євроінтеграції. *Галицький економічний вісник*. 2014. № 4. С. 34-39.
5. Скрипник А.В., Стариченко Є.М. Оцінка можливостей експортного потенціалу сільськогосподарської продукції України. *Економіка АПК*. 2016. № 8. С. 14-21.
6. Пенцак Т.Г., Батюк О.Я. Оцінка конкурентоспроможності експортно-орієнтованої сільськогосподарської продукції. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. Гжицького*. 2013. № 2. Т. 15. С. 269-274.
7. Кобута І.В. Трансформація підтримки сільського господарства країн світу відповідно до домовленостей країн СОТ / Каб. Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, НДІ економіки і менедж. агропром. вир-ва Навч.-наук. ін-ту бізнесу. Київ, 2009. 148 с.
8. Лупенко Ю.О. Сучасний стан та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору України: завдання агроекономічної науки. *Економіка АПК*. 2015. № 6. С. 6-10.

References

1. Kulchii, I.M. (2018), "Export of agricultural products of Ukraine in conditions of European integration: legal realities and prospects", *Problemy zakonnosti*, Iss. 142, pp. 158-168.
2. Lavriv, I.M. and Fediv, R.D. (2018), "Analysis of export of agricultural products by enterprises of the Black Sea region", *Prychornomorski ekonomichni studii*, Iss. 26(1), pp. 16-21.
3. Ivashkiv, I.M. (2015), "Export of domestic agricultural products and choice dilemma: integration into the EU or the Customs Union", *Innovatsiina ekonomika*, no. 2, pp. 196-200.
4. Mialo, N. and Voitko, S. (2014), "Features of export of agricultural products of Ukraine in the conditions of European integration", *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*, no. 4, pp. 34-39.
5. Skrypnyk, A.V. and Starychenko, Ye.M. (2016), "Estimation of export potential of agricultural products of Ukraine", *Ekonomika APK*, no. 8, pp. 14-21.
6. Pentsak, T.H. and Batiuk, O.Ya. (2013), "Evaluating the competitiveness of export-oriented agricultural products", *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii im. Gzhytskoho*, no. 2, Vol. 15, pp. 269-274.
7. Kobuta, I.V. (2009), *Transformatsiia pidtrymky silskoho hospodarstva krain svitu vidpovidno do domovlenosteï krain SOT* [Transformation of agricultural support of countries of the world in accordance with WTO agreements], Kab. Ministriv Ukrainy, Nats. Un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, NDI ekonomiky i menedzh. ahroprom. vyr-va Navch.-nauk. in-tu biznesu, Kyiv, Ukraine, 148 p.
8. Lupenko, Yu.O. (2015), "Current state and prospects of the international integration of the agrarian sector of Ukraine: the problem of agroeconomic science", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 6-10.

Бідула П.П. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА ЗОВНІШНЬОМУ РИНКУ

Мета. Розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо підвищення вітчизняної продукції на світовому ринку агропродовольства.

Методика дослідження. У процесі виконання дослідження використано системний метод наукового пізнання, визначальним у якому є положення, що всі процеси і явища досліджуваної проблеми розглядаються й аналізуються у взаємозв'язку й взаємозалежності і, діючи у єдності, дають змогу вивчати її всебічно і завершено. Для оцінки рівня конкурентоспроможності продовольства і сільськогосподарської сировини на світовому ринку застосовувалися: статистико-економічний метод, зокрема такі його прийоми, як: порівняння, індексний аналіз (для розрахунку індексів відносних порівняльних переваг аграрної продукції на світовому ринку); групування (встановлювалось значення індексів для товарів, що мають найбільші та найменші порівняльні переваги).

Результати. Встановлено, що вступ до СОТ відкрив Україні великі можливості щодо виходу на єдиний європейський ринок, але вони не можуть бути реалізовані й дотепер через невідповідність національної системи технічного регулювання тій, що запроваджена в Європейському Союзі. Водночас, лише гармонізація інституціонально-правової бази розвитку національної економіки з європейською не спроможна вирішити проблему підвищення конкурентоспроможності виробленої продукції і наданих послуг.

Виявлено, що впродовж 2015–2017 рр. спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією. Конкурентоспроможною на зовнішньому ринку в 2017 р. була олія соняшникова, а негативна тенденція до зниження експортної конкурентоспроможності склалася по пшениці, ячменю та соняшнику.

Доведено, що, враховуючи самозабезпечення продовольством і експортну орієнтацію АПК України, при вступі до СОТ нашій країні важливо було відстояти можливість захисту внутрішнього ринку та підтримки національних експортерів. Цього, однак, зробити не вдалося, і поряд з відмовою від права субсидувати експорт сільськогосподарської продукції Україна змушена була значно знизити імпортні мита на сільськогосподарську продукцію та продовольство (в середньому до 11%).

Наукова новизна. Дістало подальшого розвитку дослідження обсягів зовнішньої торгівлі України сільськогосподарською продукцією і встановлення тенденцій їх зміни, а також виділення можливостей і проблем, що з'являються при виході вітчизняних підприємств на європейський ринок.

Практична значущість. Результати проведеного дослідження можуть бути враховані вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами при виході на європейський ринок.

Ключові слова: продовольство, сільськогосподарська продукція, зовнішній ринок, експорт, конкурентоспроможність.

Bidula P.P. ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF INCREASING COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL PRODUCTS OF UKRAINE IN THE EXTERNAL MARKET

Purpose. The aim of the article is to develop theoretical, methodological provisions and practical recommendations for increasing domestic products on the world market of agro-food products.

Methodology of research. The systematic method of scientific knowledge is used, which defines the position that all processes and phenomena of the studied problem are considered in the course of the research and analyzed in the interconnection and interdependence and, acting in unity, allow it to be studied comprehensively and completed. The statistical and economic methods are used in order to assess the level of competitiveness of food and agricultural raw materials on the world market, in particular, such as: comparison, index analysis (for the calculation of indices of relative comparative advantages of agrarian products on the world market); grouping (the value of indices for the goods with the highest and the least comparative advantages).

Findings. It has been established that accession to the WTO has opened up great opportunities for Ukraine to enter a single European market, but they cannot be realized even today because of the discrepancy of the national technical regulation system introduced in the European Union. At the same time, only harmonization of the institutional and legal framework for the development of a national economy with the European one cannot solve the problem of increasing the competitiveness of manufactured goods and services rendered.

It has been established that during 2015–2017 there is a steady tendency to increase the volume of foreign trade in agricultural products. Sunflower oil was competitive in the foreign market in 2017, and the negative tendency to decrease export competitiveness was for wheat, barley and sunflower.

It was proved that it was important to defend the possibility of protecting the domestic market and supporting national exporters taking into account food self-sufficiency and export orientation of the Ukrainian agricultural business; upon accession to the WTO in our country. However, this did not succeed, and along with the waiver of the right to subsidize the export of agricultural products, Ukraine was forced to significantly reduce import duties on agricultural products and foodstuffs (an average of 11%).

Originality. The further development of the study of the volumes of foreign trade of Ukraine in agricultural products and the establishment of trends in their changes, as well as the allocation of opportunities and problems that arise when the domestic enterprises enter the European market, has been further developed.

Practical value. The results of the conducted research can be taken into account by domestic agricultural enterprises when entering to the European market.

Key words: food, agricultural products, foreign market, export, competitiveness.

Бідула П.П. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧЕСЬКІ ОСНОВИ ПОВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТІ СІЛЬСЬКОХОЗЯЙСТВЕННОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ НА ВНЕШНІХ РИНКАХ

Цель. Разработка теоретических, методологических положений и практических рекомендаций по повышению отечественной продукции на мировом рынке агропродовольства.

Методика дослідження. В процесі виконання дослідження використано системний метод наукового пізнання, визначаючим в якому є положення, що всі процеси і явища досліджуваної проблеми розглядаються і аналізуються в взаємозв'язку і взаємозалежності, діючи в єдинстві, дають можливість вивчати її з усіх боків і завершено. Для оцінки рівня конкурентоспособності сільськогосподарського сировини на світовому ринку застосовувалися: статистико-економічний метод, зокрема такі його прийоми, як: порівняння, індексний аналіз (для розрахунку індексів відносних порівняльних переваг аграрної продукції на світовому ринку); групування (встановлювалися значення індексів для товарів, які мають найбільші і найменші порівняльні переваги).

Результати. Встановлено, що вступлення в ВТО відкрило Україні великі можливості по виходу на єдиний європейський ринок, але вони не можуть бути реалізовані до сих пор з-за невідповідності національної системи технічного регулювання тієї, що введена в Європейському Союзі. В той же час, тільки гармонізація інституціонально-правової бази розвитку національної економіки з європейською не в змоззі вирішити проблему підвищення конкурентоспособності продукції і надаваних послуг.

Виявлено, що протягом 2015-2017 рр. спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією. Конкурентоспособним на зовнішньому ринку в 2017 р. було сонячне масло, а негативна тенденція до зниження експортної конкурентоспособності склалася по пшениці, ячменю і сонячнику.

Доказано, що, враховуючи самообеспечення продовольством і експортну орієнтацію АПК України, при вступленні в ВТО нашій країні було важливо відстояти можливість захисту внутрішнього ринку і підтримки національних експортерів. Це, однак, зробити не вдалося, і разом з відмовою від права субсидіювати експорт сільськогосподарської продукції Україна змушена була значно знизити імпортні мита на сільськогосподарську продукцію і продовольство (в середньому до 11%).

Наукова новизна. Отримало подальше розвиток дослідження обсягів зовнішньої торгівлі України сільськогосподарською продукцією і встановлення тенденцій їх змін, а також виділення можливостей і проблем, які виникають при виході вітчизняних підприємств на європейський ринок.

Практична значимість. Результати проведеного дослідження можуть бути враховані вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами при виході на європейський ринок.

Ключові слова: продовольство, сільськогосподарська продукція, зовнішній ринок, експорт, конкурентоспособність.